

Agnieszka Lewicka-Zelent^{1,a,b,e,f}
Wojciech Marcin Czerski^{2,c,d,e}

**WYBRANE UWARUNKOWANIA GOTOWOŚCI
DO ZMIANY U OSADZONYCH OBJĘTYCH
W PRZESZŁOŚCI SDE**

**SELECTED DETERMINANTS OF READINESS
TO CHANGE AMONG OFFENDERS WHO
UNDERWENT ELECTRONIC MONITORING**

Otrzymano: 27.03.2022   Zaakceptowano: 18.07.2022   Opublikowano: 30.09.2022

DOI: 10.5604/01.3001.0015.9671

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

A – projekt badań; B – wykonanie badań; C – analiza statystyczna;

D – interpretacja danych; E – przygotowanie manuskryptu; F – przegląd piśmiennictwa

---

Streszczenie

Wstęp. Osoby, którym w Polsce dowiedziono dokonanie przestępstwa, mogą odbywać karę w systemie dozoru elektronicznego (SDE). W związku z tym na rynku wydawniczym pojawiają się publikacje z tego zakresu, najczęściej w nurcie rozważań prawnych. Brakuje jednak raportów z badań, w których biorą udział osoby, które mogą się podzielić swoimi

---

¹ Dr hab. Agnieszka Lewicka-Zelent, prof. uczelni w Katedrze Pedagogiki Resocjalizacyjnej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, email: agnieszka.lewicka@mail.umcs.pl, ORCID: 0000-0002-6967-8966.

² Dr Wojciech Marcin Czerski, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Resocjalizacyjnej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, e-mail: wojciech.czerski@mail.umcs.pl, ORCID: 0000-0002-3951-5752.

doświadczeniami z odbywania kary w taki sposób. Dlatego celem badań jest wskazanie wybranych uwarunkowań gotowości do zmiany u osadzonych objętych w przeszłości SDE.

Materiały i metody. Badanie przeprowadzono w 2019 r. w 8 jednostkach penitencjarnych wśród 229 osadzonych. Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego oraz dwa narzędzia badawcze: Kwestionariusz Gotowości do Zmiany oraz Skalę Pomiaru Prężności. W celu udzielenia odpowiedzi na sformułowane problemy badawcze zastosowano: statystyki opisowe, współczynnik korelacji r-Pearsona, test t-Studenta oraz regresję krokową.

Wyniki. Uczestniczące w badaniu osoby uzyskały wynik świadczący o ich dużej gotowości do zmiany oraz umiarkowanej prężności. Osoby, które nigdy nie odbywały kary w SDE wyżej oceniły swoją pomysłowość w porównaniu do osadzonych, którzy mają osobiste doświadczenia z nim związane. W grupie osadzonych będących w przeszłości w SDE ustalono, że im dłużej byli objęci SDE, tym niższa była ich gotowość do zmiany. Poza tym, im bardziej osadzeni, którzy nie doświadczyli skutków SDE, tolerują dotyczące ich niepowodzenia, tym wykazują większą gotowość do zmiany. Im są starsi, tym w mniejszym stopniu są gotowi do zmiany.

Implikacje. W praktyce warto prowadzić więcej badań z udziałem osób, które objęte były dozorem elektronicznym, aby wyłonić predyktory ich gotowości do zmiany. Docelowo chodzi o wskazanie możliwie jak największej liczby czynników warunkujących proces readaptacji społecznej osadzonych, które trzeba uwzględniać na poziomie orzekania SDE, dążąc do podniesienia efektywności odbywania w nim kary.

Słowa kluczowe: system dozoru elektronicznego (SDE), osadzeni, prężność, gotowość do zmiany, uwarunkowania

Abstract

Introduction. In Poland, persons found to have committed a crime may serve their sentence in the electronic supervision system (ESS). Therefore, publications in this field appear on the publishing market, most often are in the mainstream of legal considerations. However, there is a lack of research reports involving people who can share their experiences of serving a sentence in this way. The aim of the research is to indicate selected conditions of readiness to change in prisoners who have been subject to ESS in the past.

Materials and methods. The study was conducted in 2019 in 8 penitentiary units among 229 inmates. The diagnostic survey method and two research tools were used: the Readiness to Change Questionnaire and the Resilience Measurement Scale. In order to answer the formulated research problems, the following were used: descriptive statistics, r-Pearson correlation, Student's t-test and regression.

Results. People participating in the study obtained a result indicating their high readiness to change and moderate resilience. Persons who have never served their sentence in ESS rated their ingenuity higher than inmates who have had personal experience with it. In the group of prisoners who were in ESS in the past, it was found that the longer they were subject to ESS, the lower their readiness to change was. Moreover, the more inmates who have not experienced the effects of ESS tolerate their failures, the more readily they are to change. The older they are, the less they are ready to change.

Implications. In practice, it is worth conducting more studies with the participation of people who were subject to electronic supervision in order to identify predictors of their readiness to change. Ultimately, it is about indicating as many factors as possible conditioning the process of social readaptation of inmates, which should be taken into account at the level of ESS adjudication, striving to increase the effectiveness of serving a sentence in it.

Keywords: electronic supervision system (ESS), inmates, resilience, readiness to change, conditions

1. Wstęp

W praktyce penitencjarnej poszukuje się czynników warunkujących efektywność kary kryminalnej. Wśród nich szczególną rolę zajmują cechy osobowościowe przestępców. Istotne bowiem jest to, jakim jest człowiekiem osoba oskarżana przy orzekaniu konkretnego rodzaju kary. Swoistą alternatywę do kary pozbawienia wolności stanowi system dozoru elektronicznego realizowany w warunkach poza instytucjonalnych (poza więzieniach), który został wprowadzony w 2009 r. na mocy ustawy z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem

karnym w systemie dozoru elektronicznego³, która była nowelizowana dwukrotnie – w 2015 i 2016 r. Ustawa obecnie obowiązująca, została znówelizowana ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw⁴. Wprowadzono nią również zmiany w art. 43a § 1 Kodeksu karnego wykonawczego⁵. Od tego momentu o odbycie kary pozbawienia wolności w SDE może ubiegać się osoba, wobec której sąd orzekł karę w wymiarze do półtora roku.

Dariusz Sarzała wskazuje na wiele różnorodnych walorów SDE w aspekcie resocjalizacyjnym. Według niego wykonywanie kary w tym systemie umożliwia skazanemu nieprzerwane życie wśród innych ludzi, w przestrzeni otwartej, co zdecydowanie bardziej sprzyja realizacji celów readaptacji społecznej niż odbywanie kary w izolacji penitencjarnej. Pozostając w bezpośrednim kontakcie z innymi członkami społeczności lokalnej zmuszony jest on do zachowania większej kontroli nad swoim postępowaniem, z uwagi na chęć podtrzymania z nimi dobrych relacji. W zakładzie karnym, w którym przebywa z przymusu, o wiele trudniej jest nawiązać mu pożądane kontakty społeczne z osobami, które czasami są zupełnie inne pod względem cech osobowości, preferowanych wartości czy postaw (co nie sprzyja procesowi resocjalizacji, bądź sprzyja jedynie w ograniczonym stopniu). Poza więzieniem unika przemocy ze strony współosadzonych i nie jest narażony na negatywne oddziaływania socjalizacji podkulturowej, co w większym stopniu umożliwi mu zaspokojenie swoich potrzeb. Osoba skazana odbywająca karę w SDE może w pełni uczestniczyć w życiu rodziny. Budować lub odbudowywać relacje z osobami z najbliższego otoczenia pod stałym dozorem, dzięki której kształtuje pozytywne nawyki kontrolowania swojego zachowania. Jest to sytuacja dogodna dla wzmacniania odpowiedzialności za swoje postępowanie i uświadomienia sobie, że należy przestrzegać normy społeczne. Reasumując, system dozoru elektronicznego posiada zalety w zakresie samowychowania, dzięki stymulacji skazanego do podejmowania działalności

---

³ Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. Nr 191, poz. 1366, ze zm.).

⁴ Dz. U. z 2020 r. poz. 568.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 523, ze zm.).

prospołecznej na rzecz innych ludzi⁶. Wpisuje się on w cele resocjalizacji penitencjarnej, w których w szerszym znaczeniu chodzi o dokonanie wewnętrznej przemiany u osoby skazanej. Punktem wyjścia staje się zatem pytanie o zmianę w jej życiu.

Według Doroty Kubackiej-Jasieckiej do zmiany, z psychologicznego punktu widzenia, powinniśmy podchodzić jak do zjawiska naturalnego i nieuniknionego. Człowiek funkcjonuje w zmieniającym się świecie, a zatem doświadcza nowych sytuacji, sprzyjających jego rozwojowi, któremu towarzyszą zmiany, w większości niezależne od niego samego. Jego wpływ na nie, pomimo ograniczeń biologicznych, jest możliwy dzięki plastyczności psychofizycznej. Funkcjonując osobiście w zakresie fizycznym, poznawczym i społecznoemocjonalnym tworzy własną wizję świata i siebie. W takim znaczeniu staje się twórcą zmian wewnętrznych i zewnętrznych⁷. Małgorzata Czerska⁸ zwraca uwagę, że to aktywność własna człowieka popycha go do podejmowania kolejnych działań. Dlatego tak ważne jest, aby był on odpowiednio wzmacniany dzięki kształtowaniu jego pozytywnych nastawień do prospołecznych zachowań, motywowaniu do aktywności i rozwijania jego zainteresowań. Autorka podkreśla jednak, że w człowieku może pojawić się opór na zmiany, znajdujący swoje źródło w oddziaływaniu grupy społecznej (np. nacisk współwięźniów), w samej sobie (zmianie) (np. obawa przed odpowiedzialnością za swoje postępowanie), w organizacji procesu zmian (np. negatywne skutki pozytywnej zmiany w postaci doświadczenia przemocy ze strony współosadzonych) oraz w cechach osobowości.

Stanowisko to popierają Anna Paszkowska-Rogacz i Małgorzata Tarkowska⁹, które twierdzą, że gotowość do zmian może zależeć właśnie m.in. od charakteru tych zmian. Wskazują na jej elementy składowe: pomyślność, optymizm, podejmowanie ryzyka, napęd, zdolność adaptacyjną i pewność siebie oraz tolerancję na niepewność. Pomyślność traktują

---

⁶ D. Sarzała, *Resocjalizacyjny wymiar dozoru elektronicznego jako nieizolacyjnego modelu wykonywania kary pozbawienia wolności*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, t. XXXV, z. 2, s. 167-169.

⁷ D. Kubacka-Jasiecka, *Psychologia wobec problematyki zmiany*, w: *Człowiek wobec zmiany. Rozważania psychologiczne*, red. D. Kubacka-Jasiecka, Kraków 2002, s. 11-17.

⁸ I. Nowakowska-Buryła, *Gotowość do zmiany a nabywanie kompetencji międzykulturowych przez nauczycieli wczesnej edukacji – o potrzebie eksploracji zagadnienia*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” sectio J, 2019, vol. XXXII, z.2, s. 101-102.

⁹ A. Paszkowska-Rogacz, M. Tarkowska, *Metody pracy z grupą w poradnictwie zawodowym*, Warszawa 2004, s. 209-215.

jako zdolność do wykorzystania każdej możliwości do realizacji celów a także jako umiejętność zrobienia „czegoś z niczego”. Osoby pomysłowe charakteryzują się zatem wiarą w możliwość znalezienia rozwiązania w każdej sytuacji oraz kreatywnością w tym zakresie. Optymizm wyraża się w entuzjastycznej postawie wobec poznawanej rzeczywistości. Poszukują możliwości a nie skupiają się na pewnych ograniczeniach. Osoby śmiałe z kolei podejmują ryzyko, gdyż życie stanowi dla nich przygodę. Cały czas są aktywne, często narażając się na niebezpieczeństwo. Nie lubią nudy i stagnacji, dlatego nierzadko bywają inicjatorami zmian. Pasjonaci rzadko ulegają zmęczeniu, ale potrafią być bardzo uparte, przez co szybko wypalają się zawodowo. Podjęwają trudne zadania, które wykonują z pasją. Osoby o dużej zdolności adaptacyjnej nie załamują się niepowodzeniami i uczą się na własnych błędach. Jeśli nie realizują pomyślnie jakiegoś celu, zmieniają swoje plany, dopasowane do swoich możliwości i sytuacji, w jakiej się znalazły. Odporność cechuje ludzi, dla którzy nie jest ważny własny status i funkcja, jaką pełnią. Czerpią bardziej z terażniejszego i przyszłego życia aniżeli cofają się do przeszłości. Osoby pewne siebie wierzą we własne zasoby. Mają poczucie własnej wartości i kontroli nad swoim życiem. Wierzą, że porażki są potrzebne w życiu, gdyż stanowią nieocenioną lekcję. Tolerancja na niepewność charakterystyczna jest dla osób, które wierzą, że nic nie jest pewne. Gotowe są na niespodziewane okoliczności. Są cierpliwe i nie oczekują szybkich efektów.

W psychologii, a także pedagogice resocjalizacyjnej penitencjarnej w ostatnich latach zwraca się uwagę na *resiliency*, czyli taką cechę osobowości, względnie trwałą zasób człowieka oznaczający jego prężność psychiczną¹⁰. Jest ona niezwykle ważna zwłaszcza w sytuacjach trudnych, w których musi się on zaadaptować, co sugeruje, że skazani powinni cechować się wysokim jej poziomem. Znajdują się bowiem w pewnym momencie swojego życia w nowej nieznannej rzeczywistości, jaką jest więzienie. Osoba osadzona charakteryzująca się wysokim poziomem prężności ocenia przebywanie w zakładzie karnym jako wyzwanie i próbę sprawdzenia swoich kompetencji. Zachowują stabilność emocjonalną, a w sytuacji trudnej poszukują skutecznego sposobu rozwiązania¹¹.

¹⁰ Z. Juczyński, *Health-related quality of life: theory and measurement*, „Acta Universitatis Lodzianis Folia Psychologia” 2006, nr 10, s. 3-15.

¹¹ Por. N. Ogińska-Bulik, Z. Juczyński, *Skala pomiaru prężności – SPP-25*, „Nowiny Psychologiczne” 2008, nr 3, s. 39-56.

Irena Mudrecka twierdzi, że prężność (*resilience* w tłumaczeniu autorki) wpisuje się w założenia profilaktyki kreatywnej, w której ważne jest bazywanie na naturalnej odporności i zasobach człowieka. Ich zadaniem jest zapobieganie występowaniu niepożądanego zachowania dzięki wzmacnianiu pozytywnych cech osobowości. Prężność zajmuje poza tym ważne miejsce w koncepcji twórczej resocjalizacji, w której nie tyle chodzi o diagnozowanie i wykorzystywanie deficytów osadzonych czy nieletnich w pracy pedagogicznej, a raczej potencjalnych ich możliwości. Z tego też powodu odgrywa ona znaczną rolę w oddziaływaniach pedagogów resocjalizacyjnych, na poziomie poszukiwania wdrożeń praktycznych dla resocjalizacji potencjalnej, czyli w profilaktyce niedostosowania społecznego, oraz na poziomie resocjalizacji aktualnej w przypadku osób pozbawionych wolności. Według autorki koncepcja *resilience* jest spójna z socjoekologiczną koncepcją rozwoju człowieka, w której podkreśla się, że w każdym człowieku tkwią czynniki rozwoju, w mikrosystemie, ekosystemie oraz makrosystemie. Stąd też tak istotne jest wskazywanie, a następnie wzmacnianie różnorodnych zasobów. Dzięki *resilience* możliwe jest efektywne przystosowanie się do środowiska, nawet w sytuacji jego zmiany, jak ma to miejsce przy osadzeniu w jednostce penitencjarnej. Co więcej, człowiek może dostrzec możliwości wynikające z takiej zmiany i wykorzystać je w sposób twórczy. Uczy się reagować w skuteczny sposób elastycznie dopasowując wykorzystywane strategie. Unika sztywnego myślenia, reagowania emocjonalnego i działania, co zapobiega poddawaniu się w trudnych sytuacjach, przerwaniu realizacji ważnych celów życiowych, a sprzyja czerpaniu zadowolenia z życia¹².

Celem artykułu jest analiza wybranych czynników warunkujących gotowość do zmiany oraz korelacji między nimi wśród osadzonych, zarówno będących wcześniej, jak i nie, w Systemie Dozoru Elektronicznego.

2. Podstawy metodologii badań własnych

Przyjęto, że w przypadku orzekania kary odbywanej w systemie dozoru elektronicznego, sąd powinien uwzględniać wyniki diagnozy, w której brane byłyby pod uwagę czynniki warunkujące skuteczność SDE. Zatem ważne jest identyfikowanie predyktorów gotowości do zmiany u osób

---

¹² I. Mudrecka, *Wykorzystanie koncepcji «resilience» w profilaktyce niedostosowania społecznego i resocjalizacji*, „Resocjalizacja Polska” 2013, nr 5, s. 59-60.

osadzonych¹³. Dlatego celem badania było wskazanie wybranych uwarunkowań gotowości do zmiany u osadzonych odbywających w przeszłości karę w systemie dozoru elektronicznego.

Aby można było zrealizować ten cel sformułowano następujące pytania szczegółowe:

1. W jakim stopniu osoby objęte i nie objęte systemem dozoru elektronicznego w przeszłości oceniają swoją gotowość do zmian i poszczególne jej składowe?
2. W jakim stopniu osoby objęte i nie objęte systemem dozoru elektronicznego w przeszłości oceniają swoją prężność i poszczególne jej składowe?
3. Czy występuje zależność między gotowością do zmiany, a prężnością u osadzonych w kontekście wcześniejszego objęcia dozorem elektronicznym, a jeśli tak to jaka?
4. Jakie czynniki warunkują gotowość do zmiany u osadzonych, którzy wcześniej byli objęci SDE oraz u osadzonych nie objętych SDE w przeszłości?

Z uwagi na charakter pytań szczegółowy (o związki) sformułowano hipotezy robocze do pytania 3 i 4. Niemniej jednak nie można ich uzasadnić na podstawie wyników badań innych autorów ze względu na ich innowacyjność.

Hipoteza do pytania 3:

Przypuszcza się, że wystąpi zależność między gotowością do zmiany a prężnością u osadzonych uczestniczących w badaniu, niezależnie od doświadczeń związanych z odbywaniem kary w SDE. Wzrostowi wyników gotowości do zmiany towarzyszyć będzie wzrost wyników prężności.

Hipoteza do pytania 4:

Zakłada się, że predyktorami gotowości osadzonych do zmiany będą: prężność oraz ich wiek, niezależnie od tego, czy odbywali karę w SDE czy też nie.

Badanie przeprowadzono z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego w drugiej połowie 2019 roku w 8 jednostkach penitencjarnych.

---

¹³ A. Lewicka-Zelent, *Doświadczenia i wyobrażenia osadzonych związane ze skutecznością dozoru elektronicznego*, „Resocjalizacja Polska” 2021, nr 22, s. 480.

Zastosowano metodę *papier-ołówek* przestrzegając zasadę anonimowości respondentów. Osoby badane ustosunkowały się do twierdzeń zawartych w dwóch narzędziach badawczych: Kwestionariuszu Gotowości do Zmiany oraz Skali Pomiaru Prężności.

Kwestionariusz Gotowości do Zmiany (GdZ), autorstwa R.J. Kriegela i D. Brandta¹⁴ w tłumaczeniu A. Paszkowskiej-Rogacz, składa się z 35 twierdzeń ocenianych w 6-stopniowej skali, gdzie 1 oznacza *zdecydowanie nie zgadzam się*, a 6 – *zdecydowanie zgadzam się*. Kwestionariusz służy do oceny siedmiu cech: (1) *pomysłowość*, (2) *napęd (pasje)*, (3) *pewność siebie*, (4) *optymizm*, (5) *podejmowanie ryzyka (śmiałość)*, (6) *zdolność adaptacyjna* oraz (7) *tolerancja na niepewność*. Optymalny wynik dla każdej z cech wynosi 22-26 punktów¹⁵. Dzięki zastosowaniu narzędzia możliwe jest „sprawdzenie własnych silnych i słabych stron”¹⁶. Współczynnik rzetelności w prezentowanych w niniejszej pracy wynikach badań wyniósł $\alpha=0,915$.

Skala Pomiaru Prężności (SPP-25), autorstwa N. Ogińskiej-Bulik i Z. Juczyńskiego, składa się z 25 twierdzeń, wśród których znajdują się wymiary: (1) *wytrwałość i determinacja w działaniu*, (2) *otwartość na nowe doświadczenia i poczucie humoru*, (3) *kompetencje osobiste do radzenia sobie i tolerancja negatywnych emocji*, (4) *tolerancja na niepowodzenie i traktowanie życia jako wyzwania* oraz (5) *optymistyczne nastawienie do życia i zdolność mobilizowania się w trudnych sytuacjach*. Każde zagadnienie oceniane jest w 5-stopniowej skali Likerta, gdzie 0 oznacza *zdecydowanie nie*, a 5 – *zdecydowanie tak*. Wyniki mogą wahać się od 0 do 100 punktów. Im wyższy wynik, tym wyższe nasilenie prężności¹⁷. Skala ma bardzo wysoki współczynnik rzetelności dla wyników prezentowanych w niniejszej pracy ($\alpha=0,917$) i jest wyższy niż u jej autorów ($\alpha=0,89$). Ogólny wynik surowy SPP-25 może zostać przeliczony na steny, co umożliwi ustalenie prężności u badanych osób.

Przeprowadzone analizy statystyczne wykonano za pomocą programu IBM SPSS Statistics w wersji 26. W celu udzielenia odpowiedzi na postawione problemy badawcze zastosowano: statystyki opisowe, współczynnik korelacji *r*-Pearsona, test *t*-Studenta oraz regresję krokową.

---

¹⁴ R.J. Kriegel, D. Brandt, *Sacred cows make the best burgers*, HarperBusiness, Pymble, N.S.W 1996.

¹⁵ A. Paszkowska-Rogacz, M. Tarkowska, *Metody pracy...*, s. 209-215.

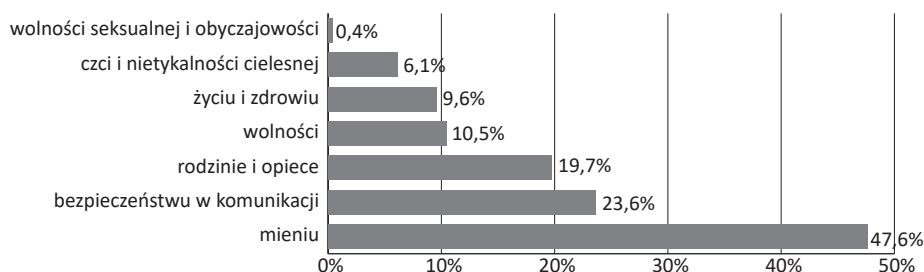
¹⁶ M. Czechowska-Bieluga, *Gotowość do zmian życiowych – propozycja warsztatu metodologicznego*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2017, t. 19, nr 1, s. 159.

¹⁷ N. Ogińska-Bulik, Z. Juczyński, *Skala pomiaru...*, 39-56.

2.1. Uczestnicy badania

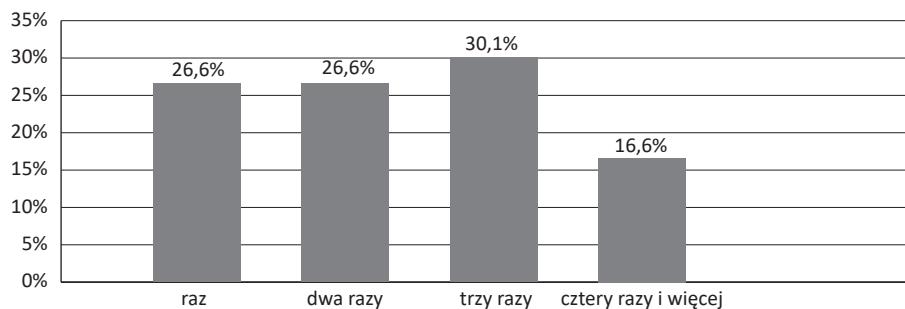
W badaniach wzięło udział 229 osadzonych w wieku 19-68 lat ($M_{\text{wiek}}=37,45$; $SD=10,58$), którzy w czasie trwania badania przebywali w zakładach karnych odbywając średnio przez ponad 13 miesięcy ($SD=22,13$) karę pozbawienia wolności przede wszystkim za przestępstwa przeciwko: mieniu (48%), bezpieczeństwu w komunikacji (24%) oraz rodzinie i opiece (20%). Osadzeni uczestniczący w badaniu odbywali wyroki także za przestępstwa przeciwko: wolności (11%), życiu i zdrowiu (10%), czci i nietykalności cielesnej (6%) oraz wolności seksualnej i obyczajowości (0,4%). Szczegółowe wyniki zaprezentowane zostały na wykresie 1.

Wykres 1. Udział badanych w podziale na rodzaj popełnionego przestępstwa

Większość badanych osób była wcześniej karana (73%). Najczęściej skazane były trzy razy (30%) lub dwa razy (27%). Szczegółowe dane zaprezentowane zostały na wykresie 2.

Wykres 2. Udział badanych w podziale na liczbę kar kryminalnych

Uczestnicy badania podzieleni byli na dwie grupy osób. W pierwszej z nich znaleźli się ci osadzeni, którzy w przeszłości objęci byli systemem dozoru elektronicznego (N=100). Średnia długość trwania dozoru wynosiła 5,97 miesiąca (SD=3,92). W drugiej grupie były osoby, które nie odbywały wcześniej kary w SDE (N=129).

3. Wyniki badań własnych

Podstawą wszelkich analiz jest obliczenie statystyk opisowych. Wartości minimalne i maksymalne, średniej i odchylenia standardowego zamieszczono w tabeli 1.

Tabela 1. Statystyki opisowe rozkładu skali GdZ i SPP-25 wśród badanych osadzonych

Skale	N	Min	Max	M	SD
GdZ-P	215	6	30	19,63	4,70
GdZ-N	217	5	30	19,84	4,50
GdZ-PS	217	5	30	19,21	4,33
GdZ-O	216	5	29	17,14	4,56
GdZ-PR	218	5	30	16,19	5,00
GdZ-ZA	217	5	30	16,99	4,41
GdZ-TN	217	5	30	14,91	4,43
GdZ	218	59	158	123,17	11,80
SPP-WDD	214	5	20	15,18	3,20
SPP-OND	215	6	20	15,22	3,06
SPP-KORS	215	5	20	14,68	3,27
SPP-TNW	216	6	21	14,81	3,19
SPP-ON	210	6	20	14,30	2,92
SPP-25	216	21	100	73,51	14,69

N – liczba obserwacji, *Min* – minimum, *Max* – maksimum, *M* – średnia, *SD* – odchylenie standardowe, *GdZ-P* – pomysłowość, *GdZ-N* – napęd (pasje), *GdZ-PS* – pewność siebie, *GdZ-O* – optymizm, *GdZ-PR* – podejmowanie ryzyka (śmiałość), *GdZ-ZA* – zdolność adaptacyjna, *GdZ-TN* – tolerancja na niepewność, *GdZ* – wynik ogólny, *SPP-WDD* – wytrwałość i determinacja w działaniu, *SPP-OND* – otwartość na nowe doświadczenia i poczucie humoru, *SPP-KORS* – kompetencje osobiste do radzenia sobie i tolerancja negatywnych emocji, *SPP-TNW* – tolerancja na niepowodzenie i traktowanie życia jako wyzwania, *SPP-ON* – optymistyczne nastawienie do życia i zdolność mobilizowania się w trudnych sytuacjach, *SPP-25* – wynik ogólny.

Analiza zebranych wyników świadczy o tym, że w przypadku pierwszego wymiaru gotowości do zmiany, czyli pomysłowości wartość średniej wyniosła 19,63 (SD=4,70). Oznacza to, że osadzonych cechuje wysoka zdolność do wykorzystania każdej sytuacji do realizacji własnych celów. Potrafią „zrobić coś z niczego”. Porównywalne wyniki dotyczą kolejnych dwóch wymiarów *Napęd* (M=19,84; SD=4,50) oraz *Optymizm* (M=19,21; SD=4,33).

Wskazuje to na fakt, iż z jednej strony badani rzadziej ulegają zmęczeniu przy jednoczesnym możliwym szybszym wypaleniu, a z drugiej strony charakteryzuje ich entuzjazm wobec nowości. Wyniki odnoszące się do *Podejmowania ryzyka* (M=16,19; SD=5,00), *Zdolności adaptacyjnej* (M=16,99; SD=4,41) oraz *Tolerancji na niepewność* (M=14,91; SD=4,43) wskazują na ich przeciętne nasilenie.

Wynik ogólny uzyskany w KGdZ (M=123,17; SD=11,80) wskazuje na wysokie nasilenie gotowości do zmiany u badanych osadzonych.

Wartość średniej drugiej z analizowanych zmiennych – *Prężność*, rozumiana jako predyspozycja do radzenia sobie z następstwami negatywnych doświadczeń, wynosi 73,51 (SD=14,69). Wynik surowy mieści się na poziomie szóstego stenu, który można interpretować jako przeciętny. Osadzeni cechują się średnim poziomem: wytrwałości i determinacji w działaniu, otwartości na nowe doświadczenia i poczucie humoru, kompetencji osobistych do radzenia sobie i tolerancji negatywnych emocji, tolerancji na niepowodzenie i traktowanie życia jako wyzwania, optymistycznego nastawienia do życia i zdolność mobilizowania się w trudnych sytuacjach (tabela 1).

Tabela 2. Podsumowanie analizy testem *t*-Studenta dla danych niezależnych nasilenia gotowości do zmiany (GdZ) oraz prężności (SPP-25) dla osób będących i niebędących w SDE w przeszłości

Skale	Osoby będące w SDE		Osoby nigdy nie będące w SDE		<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>			
GdZ-P	18,83	5,24	20,26	4,15	-2,16	0,032	-0,33
GdZ-N	19,59	4,66	20,03	4,38	-0,72	0,473	-0,10
GdZ-PS	18,73	4,12	19,59	4,47	-1,46	0,145	-0,20
GdZ-O	16,87	4,95	17,35	4,24	-0,77	0,444	-0,11

Skale	Osoby będące w SDE		Osoby nigdy nie będące w SDE		<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>			
GdZ-PR	16,71	5,34	15,78	4,69	1,37	0,173	0,19
GdZ-ZA	16,76	4,57	17,17	4,29	-0,69	0,494	-0,09
GdZ-TN	15,22	4,68	14,67	4,24	0,90	0,367	0,12
GdZ	121,41	13,35	124,55	10,27	-1,97	0,051	-0,27
SPP-WDD	15,02	3,49	15,31	2,98	-0,64	0,521	-0,09
SPP-OND	15,10	3,29	15,32	2,88	-0,53	0,598	-0,07
SPP-KORS	14,48	3,50	14,83	3,09	-0,76	0,446	-0,10
SPP-TNW	14,50	3,31	15,05	3,09	-1,26	0,211	-0,17
SPP-ON	14,30	3,17	14,29	2,74	0,04	0,972	0,01
SPP-25	72,17	16,52	74,55	13,01	-1,18	0,239	-0,16

Analiza testem *t*-Studenta (tabela 2) dla prób niezależnych wykazała, że ocena *Pomysłowości* jest istotnie statystycznie zróżnicowana w zależności od tego, czy dotyczy ona osób będących wcześniej w systemie dozoru elektronicznego, czy też nie, $t(173,551)=-2,16$; $p<0,05$; d Cohe-
na=-0,33. Średnia ocena *Pomysłowości* wśród osadzonych, którzy nigdy nie byli w SDE ($M=20,26$; $SD=4,15$) jest istotnie statystycznie wyższa niż średnia uzyskana w grupie osób, które objęte były wcześniej SDE ($M=18,83$; $SD=5,24$). Warto podkreślić, że uzyskane wyniki świadczą o tym, że występuje tendencja do wyższego oceniania gotowości do zmian przez osadzonych, którzy nie mają osobistych doświadczeń związanych z SDE ($p=0,051$). W przypadku pozostałych analizowanych zmiennych nie występują istotne statystycznie różnice, co oznacza, że porównywane grupy osadzonych uzyskały zbliżone wartości średnich zarówno w wyniku ogólnym w SPP-25, jak i w poszczególnych skalach wchodzących w skład tego narzędzia badawczego oraz GdZ.

W toku dalszych analiz statystycznych dokonano weryfikacji istniejących korelacji między gotowością do zmiany z *prężnością* u osadzonych (tabela 3). Przeprowadzono ją w podziale na osoby będące wcześniej w SDE i nie będące w tym systemie.

Z wyników zamieszczonych w tabeli 3 wynika, że w przypadku *Pomysłowości* pozytywne korelacje zachodzą ze wszystkimi wymiarami *Prężności* i wynikiem ogólnym, niezależnie od przynależności badanych do danej

Tabela 3. Korelacja gotowości do zmiany (GdZ) i prężności (SPP-25) w podziale na osoby będące i niebędące w SDE w przeszłości

	GdZ-P		GdZ-N		GdZ-PS		GdZ-O		GdZ-PR		GdZ-ZA		GdZ-TN		GdZ	
	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p
SPP-WDD	0,412**	0,000	0,349**	0,001	0,366**	0,000	0,023	0,826	-0,160	0,125	-0,087	0,410	-0,393**	0,000	0,262*	0,011
SPP-OND	0,464**	0,000	0,281**	0,006	0,394**	0,000	0,078	0,461	-0,015	0,886	-0,068	0,518	-0,279**	0,007	0,279**	0,007
SPP-KORS	0,609**	0,000	0,423**	0,000	0,343**	0,001	-0,045	0,670	-0,204	0,050	-0,251*	0,015	-0,409**	0,000	0,272**	0,008
SPP-TNW	0,472**	0,000	0,339**	0,001	0,368**	0,000	-0,72	0,494	-0,127	0,223	-0,216*	0,036	-0,349**	0,001	0,235*	0,022
SPP-ON	0,389**	0,000	0,234*	0,028	0,353**	0,001	-0,069	0,525	-0,067	0,535	-0,086	0,421	-0,197	0,065	0,137	0,201
SPP-25	0,503**	0,000	0,383**	0,000	0,421**	0,000	0,060	0,569	-0,127	0,221	-0,180	0,083	-0,337**	0,001	0,389**	0,000
SPP-WDD	0,370**	0,000	0,381**	0,000	0,496**	0,000	-0,130	0,158	-0,361**	0,000	-0,096	0,298	-0,437**	0,000	0,087	0,344
SPP-OND	0,369**	0,000	0,324**	0,000	0,410**	0,000	0,036	0,698	-0,305**	0,001	-0,103	0,263	-0,379**	0,000	0,161	0,080
SPP-KORS	0,336**	0,000	0,365**	0,000	0,413**	0,000	0,012	0,896	-0,312**	0,001	0,004	0,969	-0,353**	0,000	0,265**	0,003
SPP-TNW	0,452**	0,000	0,343**	0,000	0,410**	0,000	0,014	0,882	-0,295**	0,001	-0,005	0,956	-0,296**	0,001	0,326**	0,000
SPP-ON	0,330**	0,000	0,325**	0,000	0,386**	0,000	-0,007	0,940	-0,225*	0,014	-0,047	0,610	-0,322**	0,000	0,182*	0,048
SPP-25	0,442**	0,000	0,446**	0,000	0,506**	0,000	-0,029	0,755	-0,384**	0,000	-0,058	0,528	-0,447**	0,000	0,291**	0,001

r – współczynnik korelacji Pearsona, *p* – poziom istotności, *GdZ-P* – pomysłowość, *GdZ-N* – napęd (pasje), *GdZ-PS* – pewność siebie, *GdZ-O* – optymizm, *GdZ-PR* – podejmowanie ryzyka (śmiałość), *GdZ-ZA* – zdolność adaptacyjna, *GdZ-TN* – tolerancja na niepewność, *GdZ* – wynik ogólny, *SPP-WDD* – wyturalskość i determinacja w działaniu, *SPP-OND* – otwartość na nowe doświadczenia i poczucie humoru, *SPP-KORS* – kompetencje osobiste do radzenia sobie i tolerancja negatywnych emocji, *SPP-TNW* – tolerancja na niepowodzenie i traktowanie życia jako wyzwania, *SPP-ON* – optymistyczne nastawienie do życia i zdolność mobilizowania się w trudnych sytuacjach, *SPP-25* – wynik ogólny

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

grupy osadzonych. Najsilniejszy związek zachodzi w grupie osób będących wcześniej w SDE pomiędzy *Pomysłowością* a *Kompetencjami osobistymi do radzenia sobie i tolerancją negatywnych emocji* ($r=0,609$; $p<0,001$) oraz wynikiem ogólnym *Prężności* ($r=0,503$; $p<0,001$).

W przypadku kolejnego wymiaru gotowości do zmiany, czyli napędu (pasji), również w obu grupach występuje pozytywna korelacja, ze wszystkimi wymiarami *Prężności* oraz wynikiem ogólnym. W większości związki te są o umiarkowanej sile, a jedynie w przypadku osadzonych będących wcześniej w SDE słaby związek zachodzi między *Napędem (pasją)* a *Otwartością na nowe doświadczenia i poczucie humoru* ($r=0,281$; $p=0,006$) oraz *Optymistycznym nastawieniem do życia i zdolnością mobilizowania się w trudnych sytuacjach* ($r=0,234$; $p=0,028$).

W porównywanych grupach pozytywnie istotne statystycznie korelacje zachodzą między pewnością siebie a wszystkimi wymiarami *Prężności* i wynikiem ogólnym. W zdecydowanej większości przypadków jest to związek o umiarkowanej sile. Jedynie wśród osób, które nigdy nie były w SDE *Pewność siebie* silnie koreluje w wyniku ogólnym *Prężności* ($r=0,506$; $p<0,001$).

Kolejny wymiar *Gotowości do zmiany*, który istotnie statystycznie koreluje z *Prężnością* i jej wymiarami to *Podejmowanie ryzyka*. Związek ten w większości przypadków jest umiarkowany ujemny i zachodzi jedynie w grupie osób, które nigdy nie były objęte dozorem elektronicznym. Jednak *Podejmowanie ryzyka* słabo koreluje tu z: *Tolerancją na niepowodzenia i traktowanie życia jako wyzwania* ($r=-0,295$; $p=0,001$) oraz *Optymistycznym nastawieniem do życia i zdolnością mobilizowania się w trudnych sytuacjach* ($r=-0,225$; $p=0,014$).

Zdolność adaptacyjna istotnie statystycznie słabo ujemnie koreluje jedynie u osób objętych wcześniej SDE z *Kompetencjami osobistymi do radzenia sobie i tolerancją negatywnych emocji* ($r=-0,251$; $p=0,015$) oraz *Tolerancją na niepowodzenia i traktowanie życia jako wyzwania* ($r=-0,216$; $p=0,036$).

Tolerancja na niepewność w przypadku osób objętych wcześniej dozorem elektronicznym w większości koreluje w sposób umiarkowany ujemny z *Prężnością* i jej wymiarami. Jedynymi wyjątkami są *Otwartość na nowe doświadczenia i poczucie humoru*, której wynik jest słaby ujemny ($r=-0,279$; $p=0,007$) oraz *Optymistyczne nastawienie do życia i zdolność mobilizowania się w sytuacjach trudnych*, gdzie nie zachodzi statystycznie istotna zależność. W grupie osób, które nigdy nie były w SDE *Tolerancja na niepewność* również w większości umiarkowanie ujemnie koreluje z *Prężnością* i jej

wymiarami. Jedynie w przypadku *Tolerancji na niepowodzenie i traktowanie życia jako wyzwanie* związek ten jest słaby ujemny ($r=-0,296$; $p=0,001$).

Wynik ogólny *Gotowości do zmiany* w głównej mierze słabo koreluje z większością wymiarów *Prężności* i jej wynikiem ogólnym. W grupie osób objętych wcześniejszym dozorem elektronicznym wyjątkiem jest *Optymistyczne nastawienie do życia i zdolność mobilizowania się w trudnych sytuacjach* oraz wynik ogólny *Prężności*. W pierwszym przypadku nie zachodzi statystycznie istotna zależność, natomiast w drugim – zachodzi umiarkowana dodatnia istotna statystycznie korelacja ($r=0,389$; $p<0,001$). Wśród osób, które nigdy nie były objęte SDE istotna statystycznie zależność nie zachodzi w przypadku *Wytrwałości i determinacji w działaniu* oraz *Otwartości na nowe doświadczenia i poczucie humoru*. Umiarkowana dodatnia korelacja zachodzi natomiast z *Tolerancją na niepowodzenia i traktowanie życia jako wyzwania* ($r=0,326$; $p<0,001$).

Optymizm w obu analizowanych grupach nie koreluje w istotny statystycznie sposób z *Prężnością* i jej wymiarami.

Analiza zebranego materiału pozwoliła również na ocenę związku *Gotowości do zmiany* i jej wymiarów ze zmiennymi charakteryzującymi osadzonych. Wykazała ona, że zachodzi istotna statystycznie zależność między wynikiem ogólnym *Gotowości do zmiany* a wiekiem zarówno u osób będących wcześniej w systemie dozoru elektronicznego ($r=-0,256$; $p=0,012$), jak również nie będących nigdy w SDE ($r=-0,243$; $p=0,007$). W obu przypadkach jest ona ujemna i słaba. Natomiast w grupie osadzonych będących wcześniej w SDE, czas jego trwania koreluje ujemnie jedynie z *Optymizmem* ($r=-0,338$; $p=0,001$) oraz *Zdolnością adaptacyjną* ($r=-0,243$; $p=0,017$). Długość pobytu w zakładzie karnym oraz liczba odbywanych kar kryminalnych nie koreluje w istotny statystycznie sposób z *Gotowością do zmiany* i jej wymiarami.

W celu przeprowadzenia bardziej szczegółowej analizy zebranego materiału wykorzystano analizę regresji krokowej dla dwóch grup osób: będących i nie będących w przeszłości w SDE. W obu analizach predyktorami były wymiary *Prężności* wraz z jej wynikiem ogólnym, wiek osadzonych, długość pobytu w zakładzie karnym, liczba odbywanych kar kryminalnych, a u osób będących wcześniej w dozorem elektronicznym dodatkowo czas trwania SDE. Zmienną zależną był wynik ogólny *Gotowości do zmiany*.

Tabela 4. Wynik regresji krokowej – zmienna zależna wynik ogólny *Gotowości do zmiany* u osób będących wcześniej w SDE

WSKAŹNIK ZMIENNEJ NIEZALEŻNEJ	GOTOWOŚĆ DO ZMIANY $R=0,361$; $R^2=0,130$; $cR^2=0,119$; $F(1,77)=11,555$			
	β	B	t	p
Czas trwania SDE	-0,361	-1,078	-3,399	0,001

Dla pierwszej grupy, czyli osadzonych będących w przeszłości w SDE (tabela 4), na podstawie współczynników regresji stwierdzono, że jedynym istotnym statystycznie predyktorem jest *Czas trwania SDE* ($\beta=-0,36$; $p=0,001$). Współczynnik standaryzowany *beta* wskazuje, że im dłuższy czas SDE, tym niższa gotowość do zmiany osadzonego. Zaproponowany model okazał się być dobrze dopasowany do danych $F(1,77)=11,56$; $p=0,001$ i wyjaśniał 13% wariacji zmiennej zależnej ($R^2=0,13$).

Tabela 5. Wynik regresji krokowej – zmienna zależna wynik ogólny *Gotowości do zmiany* u osób nigdy nie będących w SDE

WSKAŹNIK ZMIENNEJ NIEZALEŻNEJ	GOTOWOŚĆ DO ZMIANY $R=0,327$; $R^2=0,107$; $cR^2=0,092$; $F(2,116)=6,958$			
	β	B	t	p
SPP-TNW	0,251	0,840	2,849	0,005
Wiek	-0,187	-0,164	-2,124	0,036

SPP-TNW – Tolerancja na niepowodzenie i traktowanie życia jako wyzwania

Przeprowadzenie regresji krokowej dla drugiej grupy osób skazanych, czyli nigdy nie objętych SDE (tabela 5), pozwala na wyjaśnienie 11% wariacji wyniku ogólnego *Gotowości do zmiany* ($R^2=0,11$). Model jest również dobrze dopasowany do danych $F(2,116)=6,96$; $p=0,001$. Najsilniejszym predyktorem okazała się *Tolerancja na niepowodzenia i traktowanie życia jako wyzwanie* ($\beta=0,25$; $p=0,005$). Wynik ten wskazuje, że im bardziej osadzeni tolerują dotykające ich niepowodzenia, tym wyższa jest ich gotowość do zmiany. Drugim istotnym statystycznie predyktorem okazał się *Wiek* ($\beta=-0,19$; $p=0,036$), co świadczy o tym, że im starsi są osadzeni, tym niższa jest ich gotowość do zmiany.

4. Dyskusja i wnioski końcowe

Uzyskany materiał empiryczny umożliwił zweryfikowanie sformułowanych hipotez roboczych. Hipoteza do pytania nr 3 potwierdziła się. Między *gotowością do zmiany a prężnością* u osób odbywających karę pozbawienia wolności występuje wprost proporcjonalna umiarkowana zależność. Oznacza to, że im wyżej osadzeni oceniają swoją gotowość do zmiany, to tym wyżej oceniają swoją prężność. Ustalony związek między gotowością do zmiany a prężnością potwierdzają pośrednio wyniki badań innych naukowców. Dowodzą oni, że osoby prężne podchodzą do trudności jak do wyzwania. Są przeświadczone o własnym wpływie na podejmowanie decyzji i zmotywowane do działania¹⁸. Mają większą łatwość w radzeniu sobie ze stresem dzięki wykorzystywanym strategiom oraz przystosowaniu się do nowych warunków¹⁹.

Ze względu na to, że osoby uczestniczące w badaniu okazały się bardzo pomysłowe, pełne pasji i optymistyczne, warto zwracać uwagę przede wszystkim na konstruktywne wzmacnianie ich przeciętnych: tolerancji na niepewność, predyspozycji do podejmowania ryzyka i zdolności adaptacyjnych. Nie oznacza to jednak braku pracy nad tymi komponentami gotowości do zmiany, które obecnie są na wysokim poziomie, zgodnie m.in. z założeniami twórczej resocjalizacji Marka Konopczyńskiego²⁰.

Umiarkowany poziom prężności u badanych osób skłania do refleksji nad wzmacnianiem jej, uwzględniając przeszłość osadzonych w kontekście objęcia SDE. W grupie osób, które odbywały karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego nieco mniejszą uwagę można zwracać na rozwijanie optymistycznego nastawienia do życia i zdolności mobilizowania się w trudnych sytuacjach. Natomiast mniej istotne w procesie wzmacniania gotowości do zmiany u osób pozbawionych wolności, które nie objęte były SDE są: kompetencje osobiste do radzenia sobie i tolerancja negatywnych emocji, tolerancja na niepowodzenie i traktowanie życia jako wyzwania oraz optymistyczne nastawienie do życia i zdolność mobilizowania się w trudnych sytuacjach. Wszystkie pozostałe elementy

---

¹⁸ N. Ogińska-Bulik, *Prężność psychiczna a zadowolenie z życia osób uzależnionych od alkoholu*, „Alkoholizm i Narkomania” 2014, nr 27, s. 321.

¹⁹ N. Ogińska-Bulik, M. Zadworna-Cieślak, *Rola prężności psychicznej w radzeniu sobie ze stresem związanym z egzaminem maturalnym*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2014, nr 19, s. 10.

²⁰ I. Mudrecka, *Wykorzystanie koncepcji...*, s. 59-60.

prężności pozostają w związku z gotowością do zmiany, przez co wymagają stałego rozwijania.

W niewielkim stopniu potwierdziła się hipoteza postawiona do pytania nr 4. Okazało się bowiem, że inne czynniki warunkują gotowość do zmian osób pozbawionych wolności, które w przeszłości odbywały karę w SDE niż osadzonych, którzy nie byli objęci taką karą. W przypadku osób z osobistymi doświadczeniami z systemem dozoru elektronicznego ważnym predyktorem jest czas jego trwania. Wskazuje to na potrzebę planowania, a potem realizowania programów resocjalizacyjnych ze skazanymi, przede wszystkim na początku dozoru elektronicznego, czyli w chwili, w której są oni bardziej gotowi do zmiany. Z punktu widzenia praktycznego dotyczącego orzekania systemu dozoru elektronicznego może się okazać, że krótkie kary są bardziej skuteczne od tych wielomiesięcznych, co trzeba potwierdzić badaniami.

Z kolei w grupie osób osadzonych, które nigdy nie były dozorowane elektronicznie predyktorami gotowości do zmiany są: wysoka tolerancja na niepowodzenia i traktowanie życia jako wyzwania oraz młodszy wiek. W praktyce penitencjarnej oznacza to, że przy doborze oddziaływań skierowanych do osób, które odbywają karę pozbawienia wolności należy brać pod uwagę to, czy wcześniej były objęte SDE. Jeśli nie, warto skupić się na wypracowaniu przez nie skutecznych sposobów radzenia sobie w sytuacji porażki. Z drugiej strony nie można zapominać o tym, aby intensyfikacja oddziaływań resocjalizacyjnych dotyczyła osób najmłodszych w zakładach karnych. Realizacja tych postulatów będzie sprzyjała zwiększaniu ich gotowości do podejmowania zmian w życiu, o które *de facto* chodzi w procesie readaptacji społecznej. Wyniki badań Niny Ogińskiej-Bulik²¹ i Anny Paszkowskiej-Rogacz²² nie potwierdziły różnic w gotowości do zmiany i prężności u młodszych i starszych badanych osób, aczkolwiek trzeba podkreślić, że w badaniu własnym nie sprawdzane są różnice a poszukiwane są predyktory takiej gotowości w specyficznej grupie osób skazanych.

Niezależnie od uzyskanych wyników badań u niektórych osadzonych pojawia się opór przed zmianą, podobnie jak u wszystkich ludzi. Dlatego według Angeliki Chimkowskiej²³ ważna jest świadomość uruchomienia

---

²¹ N. Ogińska-Bulik, *Prężność psychiczna...*, s. 322.

²² A. Paszkowska-Rogacz, *Kulturowe i osobowościowe determinanty radzenia sobie pracowników banków ze zmianami organizacyjnymi*, „Przegląd Psychologiczny” 2004, t. 47, nr 4, s. 399.

²³ A. Chimkowska, *Psychologia zmiany w życiu i w biznesie*, Warszawa 2016, s. 76-77.

w takiej sytuacji pewnych mechanizmów obronnych. Umożliwia to skupienie się na poszukiwaniu konstruktywnych rozwiązań określonych problemów. Stawiając opór na zmianę ludzie najczęściej stosują zaprzeczanie, zwlekanie lub racjonalizację. Dlatego można zaobserwować, że osoby osadzone umniejszają wartość przedmiotu takiej zmiany. W ten sposób przekonują siebie, że nie warto podejmować wysiłku działania, ponieważ będzie on przewyższał uzyskane korzyści. Czasami zwlekają z wykonywaniem określonych czynności, których negatywnych skutków się boją, co nierzadko kończy się tym, że z nich rezygnują. Kiedy indziej, na bazie logicznych argumentów, szukają racjonalnych wyjaśnień niepodjęcia aktywności na rzecz uzyskania zmiany.

W opinii Ilony Nowakowskiej-Buryła²⁴ w procesie zwiększania gotowości do zmian u ludzi cenne jest wsparcie społeczne. Jednak warunkiem koniecznym jest ich potrzeba zmiany, którą mogą generować np. wewnętrzne motywy, refleksje, ale także sugestie, inspiracje oraz presja ze strony otoczenia. Spójność tych czynników zwiększa prawdopodobieństwo podjęcia przez nich konkretnych działań. Na tym wstępnym etapie nierzadko odczuwają oni ambiwalencję. Pojawiają się pytania: „Czy to odpowiedni moment na zmiany? Czy jestem gotowy? Czy mam na to czas? Czy dam radę? Czy warto?”, które są naturalne ze względu na większą świadomość wysiłku i niepewności towarzyszących zmianie. Taka sprzeczność emocji aktywuje ich. Dlatego zaleca się prowadzenie warsztatów i szkoleń, które mają na celu wzmacnianie gotowości uczestników do zmian, przygotowywaniu ich do przełamywania stagnacji i rutyny²⁵.

Reasumując, uzyskane wyniki badania skłaniają do refleksji nad zmianami w sposobie orzekania SDE. Potwierdzają konieczność uwzględnienia poziomu gotowości do zmiany osoby skazywanej na karę kryminalną, co jest zgodne z oczekiwaniami osób pozbawionych wolności²⁶.

Bibliografia

1. Chimkowska A., *Psychologia zmiany w życiu i w biznesie*, Warszawa 2016.

---

²⁴ I. Nowakowska-Buryła, *Gotowość do zmiany...*, s. 104.

²⁵ Por. M. Czechowska-Bieluga, *Gotowość do zmian...*, s. 162.

²⁶ A. Lewicka-Zelent, *Skuteczność odbytego dozoru elektronicznego w opinii skazanych mężczyzn*, „Resocjalizacja Polska” 2020, nr 20, s. 209.

2. Czechowska-Bieluga M., *Gotowość do zmian życiowych – propozycja warsztatu metodologicznego*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2017, t. 19, nr 1.
3. Juczyński Z., *Health-related quality of life: theory and measurement*, „Acta Universitatis Lodzianensis Folia Psychologica” 2006, nr 10.
4. Kriegl R.J., Brandt D., *Sacred cows make the best burgers*, HarperBusiness, Pymble, N.S.W 1996.
5. Kubacka-Jasiecka D., *Psychologia wobec problematyki zmiany*, w: *Człowiek wobec zmiany. Rozważania psychologiczne*, red. D. Kubacka-Jasiecka, Kraków 2002.
6. Lewicka-Zelent A., *Doświadczenia i wyobrażenia osadzonych związane ze skutecznością dozoru elektronicznego*, „Resocjalizacja Polska” 2021, nr 22.
7. Lewicka-Zelent A., *Skuteczność odbytego dozoru elektronicznego w opinii skazanych mężczyzn*, „Resocjalizacja Polska” 2020, nr 20.
8. Mudrecka I., *Wykorzystanie koncepcji «resilience» w profilaktyce niedostosowania społecznego i resocjalizacji*, „Resocjalizacja Polska” 2013, nr 5.
9. Nowakowska-Buryła I., *Gotowość do zmiany a nabywanie kompetencji międzykulturowych przez nauczycieli wczesnej edukacji – o potrzebie eksploracji zagadnienia*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” sectio J, 2019, vol. XXXII, z. 2.
10. Ogińska-Bulik N., Juczyński Z., *Skala Pomiaru Prężności – SPP-25*, „Nowiny Psychologiczne” 2008, nr 3.
11. Ogińska-Bulik N., *Prężność psychiczna a zadowolenie z życia osób uzależnionych od alkoholu*, „Alkoholizm i Narkomania” 2014, nr 27.
12. Ogińska-Bulik N., Zadworna-Cieślak M., *Rola prężności psychicznej w radzeniu sobie ze stresem związanym z egzaminem maturalnym*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2014, nr 19.
13. Paszkowska-Rogacz A., Tarkowska M., *Metody pracy z grupą w poradnictwie zawodowym*, Warszawa 2004.
14. Paszkowska-Rogacz A., *Kulturowe i osobowościowe determinanty radzenia sobie pracowników banków ze zmianami organizacyjnymi*, „Przegląd Psychologiczny” 2004, t. 47, nr 4.
15. Sarzała D., *Resocjalizacyjny wymiar dozoru elektronicznego jako nieizolacyjnego modelu wykonywania kary pozbawienia wolności*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, t. XXXV, z. 2.

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. Nr 191, poz. 1366, ze zm.).
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 523, ze zm.).
3. Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2020 r. poz. 568).